

Розділ 3

Економіка підприємства та організація виробництва

УДК 005.338:69.003

Н. І. Верхоглядова, М. О. Турко

Класифікація ризиків та факторів ризиків будівельного підприємства як необхідна умова їх аналізу та ідентифікації

Проаналізовані різні підходи до класифікації ризиків підприємства; запропонована класифікація ризиків будівельного підприємства, яка враховує особливості процесу створення будівельної продукції, та класифікація факторів, які впливають на ризики будівельного підприємства.

Ключові слова: класифікація, ризик, фактори ризиків, будівельне підприємство.

Вступ. У процесі своєї діяльності будівельне підприємство наражається на дуже велику кількість ризиків, які можуть призвести до таких негативних наслідків, як втрата конкурентоспроможності, фінансової стійкості, незапланованих витрат, збитків та ін. У цьому контексті особливої актуальності набуває створення класифікації ризиків та факторів ризиків будівельного підприємства як необхідної умови аналізу та ідентифікації ризиків.

В економічній літературі трапляється велика кількість різноманітних підходів до класифікації ризиків. Це пояснюється тим, що початком для проведення систематизації ризиків можуть бути різноманітні цілі та задачі. Тобто мета створення і подальшого використання класифікації індивідуальна для кожного окремого випадку та підприємства.

Необхідно зазначити, що науково обґрунтована класифікація ризиків сприяє правильній розстановці кожного окремого ризику в загальній системі і створює підґрунтя для ефективного використання відповідних методів і прийомів управління ризиками. Під класифікацією ризиків розуміють їх розподіл на окремі групи за певними ознаками для досягнення конкретних цілей [1].

В основу класифікації ризиків може бути покладено безліч ознак, наприклад, вид діяльності, з яким пов'язані відповідні ризики; природа об'єктів, які можуть наражатися на ризик; джерело виникнення ризику та багато інших.

Аналіз досліджень і публікацій. Велика кількість вітчизняних та зарубіжних вчених приділяли увагу проблематиці класифікації ризиків, серед них: Балабанов І. Т., Білокрилова О. С., Боровкова В. А., Васильєв В. М., Горфинкель В. Я., Гранатуров В. М., Замчалов С. С., Івченко І. Ю., Качалов Р., Кейнс Дж. М.,

---

Верхоглядова Наталія Ігорівна, доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи, завідувач кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», м. Дніпропетровськ; Турко Марія Олександрівна, аспірант кафедри обліку, економіки і управління персоналом підприємства ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури», м. Дніпропетровськ.

© Н. І. Верхоглядова, М. О. Турко, 2011

Кудрявцева А. А., Литовченко І. Б., Малашихіна Н. Н., Панібратов Ю. П., Скамай Л., Темпан Л. Н., Фадєєв С., Харічков С. К., Хохлов Н. В., Чорнов В. Б., Чорнова Г. В., Шапкін А. С., Шарп У., Швандар В. А. та ін.

Постановка задачі. Незважаючи на наукову розробленість даного питання, до цього часу не створена класифікація ризиків, яка б враховувала особливості будівельної галузі. Саме на цю проблему спрямовані дослідження, подані у цій статті.

Основний матеріал. У своїх працях «Трактат про гроші», яка вийшла у 1930 році, та «Загальна теорія зайнятості, відсотка та грошей» 1937 року Кейнс Дж. М. вперше наводить класифікацію підприємницьких ризиків, в якій пропонує три види ризиків в економічній сфері: ризик підприємця або позичальника, під яким розуміють неотримання прийнятного грошового потоку; ризик кредитора – неповернення боргу; та ризик інфляції. Для тогочасної роботи автора такий поділ ризиків на групи мав зміст. Якщо взяти такий розподіл для сьогоденних умов функціонування будівельного підприємства України, то він буде враховувати лише мізерну частину тих ризиків, з якими стикається будівельне підприємство.

Американський вчений Шарп У. умовно розділяє ризики на систематичні та специфічні. Систематичні ризики є наслідком несприятливих загальноекономічних умов, а специфічні – результатом дії випадкових факторів, що стосуються окремих підприємств [2]. Іншими словами, ризики можуть бути розділені за місцем виникнення на зовнішні та внутрішні. Подібний розподіл ризиків наводять ряд вчених [3–9]. Такий поділ є актуальним для будь-якого підприємства, у тому числі підприємства будівельної галузі.

За природою виникнення розрізняють об'єктивні та суб'єктивні ризики [3, 5, 7]. До об'єктивних належать ті ризики, що пов'язані з об'єктивними обставинами: браком інформації, стихійним лихом, змінами кон'юнктури ринку та ін. До суб'єктивних – з особою підприємця: нерозвинуті здібності до ризику, брак досвіду, порушення правил поведінки на ринку та ін.

Деякі вчені класифікують ризики за рівнем виникнення (межами охоплення або масштабом) [3-5; 7; 9; 10]:

- локальні (мікроекономічні) – ризики окремої організації, її структурних підрозділів;
- галузеві – ризики, пов'язані зі специфікою галузі, наприклад, будівельної;
- регіональні – ризики, що охоплюють підприємницьку діяльність на території економічного району країни;
- національні (макроекономічні) – ризики, що охоплюють підприємництво на рівні макроекономіки, наприклад, при неочікуваних змінах у політиці, законодавстві, оподаткуванні та ін.);
- міжнародні (глобальні) – ризики, що пов'язані зі змінами в кон'юктурі світового ринку, взаємовідносинами між країнами, масштабними катастрофами та ін.).

За об'єктом виникнення розрізняють [4; 7]:

- ризики окремої операції (поширюються лише на одну окрему операцію);
- ризики окремого напрямку діяльності, ті, до яких схильний окремий напрям діяльності будівельного підприємства;
- ризики підприємства в цілому (впливають на діяльність підприємства в цілому).

За видом підприємницької діяльності пропонують таку класифікацію ризиків [5; 7; 11; 12]: виробничі, комерційні, фінансові, інвестиційні, інноваційні, маркетингові, управлінсько-організаційні.

До виробничих відносять ті ризики, які супроводжуються вірогідністю отримання

додаткових витрат чи взагалі збитків, пов'язаних безпосередньо з процесом виробництва. Для будівельного підприємства це може бути, наприклад, збій будівельного процесу внаслідок виходу із строю обладнання; порушення технології виконання будівельних робіт; низької якості сировини (будівельних матеріалів).

Під комерційними розуміють ризики, що виникають в процесі реалізації продукції підприємства (наприклад, продукції будівельного підприємства).

До фінансових відносять ті ризики, що з'являються у процесі здійснення фінансових операцій.

До інвестиційних – ті, що пов'язані з отриманням прибутку, нижчого, ніж було очікувано, чи взагалі понесенням збитків у ході реалізації інвестиційного проекту.

Інноваційні ризики обумовлені впровадженням нових технологій, способів виробництва або нових товарів у процесі здійснення підприємницької діяльності.

Маркетингові ризики виникають при укладанні договорів, а також при просуванні товару на ринок збуту.

До управлінсько-організаційних відносять усі ризики, пов'язані з процесом організації та управління виробництвом.

Інші вчені пропонують класифікацію за основними факторами виникнення, в якій ризики розділяють на такі [9; 10; 12; 13]:

- економічні – ризики, обумовлені несприятливими змінами в економіці країни або в економіці самого підприємства, наприклад, курсом валют, інфляцією та ін.;

- політичні – ризики, пов'язані з політичною ситуацією і реаліями в країні, наприклад, зміною політичного режиму;

- технічні – ризики, викликані наслідками функціонування техніко-технологічних систем або їх порушеннями. Для будівельного підприємства прикладом може бути зміна технології, помилки в проектно-кошторисній документації та ін.;

- екологічні – до екологічних ризиків вчені відносять вірогідність настання цивільної відповідальності за нанесення шкоди навколишньому середовищу, життю або здоров'ю третіх осіб;

- соціальні – ризики виникнення негативних соціальних явищ, таких, як злочинність, порушення безпеки власності підприємства та ін.;

- юридичні – ризики, що пов'язані з нестабільністю законодавства, яка впливає на умови господарювання: юридичне оформлення документів, відсутність ліцензій, порушення авторського і патентного права та ін.;

- інформаційні – ризики, обумовлені неповнотою, неточністю, спотворюванням різноманітної інформації;

- моральні – ризики, пов'язані з моральною відповідальністю за прийняті рішення в умовах ситуації ризику і за наслідки цих прийнятих рішень.

Окремо класифікують техногенні, природні та змішані ризики [10, 12]. До техногенних відносять ризики, пов'язані безпосередньо з діяльністю людини, що, як наслідок, може викликати аварійні ситуації, забруднення навколишнього середовища та ін. До природних – ризики, які не залежать від діяльності людини: стихійні лиха, катастрофи та ін. Змішаними вважаються ті ризики, які можуть викликати події природного характеру, але спричинені господарською діяльністю людини. Для будівельного підприємства можна навести приклад зсуву ґрунту, викликаного проведенням будівельних робіт.

Розглядаючи управління інвестиційними будівельними проектами, Васильєв В. М. та Панібратов Ю. П. пропонують класифікацію ризиків за належністю до підприємств, в якій виділяють [6]:

- ризики інвестора – ризики, до яких схильні будівельні підприємства, що замовляють роботи;
- банківські – ризики банків, які можуть істотно вплинути на хід реалізації інвестиційно-будівельного проекту;
- лізингові – ризики лізингових компаній, на які вони наражаються при взаємодії за договором лізингу;
- ризики виконавця – ризики будівельних підприємств, що виконують замовлення, які виникають у процесі виробництва будівельно-монтажних робіт;
- ризики постачальників.

Окремо слід враховувати розподіл ризиків за такою класифікаційною ознакою, як, на кого покладається тягар ризику [4]. Тут виділяють односторонні (до яких схильний лише один суб'єкт), двосторонні (ризики, від реалізації яких потерпають двоє учасників інвестиційно-будівельної діяльності) та багатосторонні ризики (поширення негативних наслідків певної події на декілька організацій будівельного комплексу).

Ряд вчених пропонують класифікацію ризиків за фазами інвестиційної діяльності [3; 5; 7; 8; 9; 14]:

- ризики передінвестиційної фази – ті ризики, що виникають при плануванні та прийнятті рішень;
- ризики інвестиційної фази – ризики, що виникають при виборі контрагентів, укладанні угод;
- ризики виробничої (операційної) фази – ризики на стадії реалізації інвестиційно-будівельного проекту;
- ризики експлуатаційної фази – ризики, на які наражається об'єкт у процесі його експлуатації.

З нашої точки зору, якщо використовувати останню класифікацію для будівельного підприємства, то необхідні уточнення, хто буде власником об'єкта по закінченні операційної фази. Якщо об'єкт споруджується з метою його подальшого продажу, то ризики експлуатаційної фази необхідно замінити на ризики фази здачі об'єкта в експлуатацію, оскільки в такому разі при безпосередньому експлуатуванні на ризик буде наражатися вже не будівельне підприємство, а новий власник чи власники об'єкта.

За можливим отриманим результатом виділяють чисті та спекулятивні ризики [3, 4, 8, 10, 15]. До чистих відносять ті ризики, при яких виникає можливість отримання нульового або негативного результату. До спекулятивних – ті, з якими пов'язана потенційна можливість як понести збитки, так і отримати прибуток, тобто отримання як негативного, так і позитивного результату.

Інші вчені [7; 9], розділяючи ризики за можливими наслідками, окреслюють лише варіанти негативного результату:

- зниження конкурентоспроможності – ризики, виникнення яких вплине на здатність підприємства до конкуренції;
- збитки – ризики, реалізація яких принесе підприємству збитки;
- втрачені вигоди – ризики, що проявляються в недоотриманні доходу запланованого рівня;
- зниження рентабельності – ризики зниження прибутковості продукції, капіталу та ін.

За видом втрат розрізняють прямий збиток та непрямі втрати [4; 12]. Під прямим збитком розуміють ризики, що призводять до безпосередньої втрати фінансових засобів та руйнування матеріальних об'єктів. До непрямих витрат відносять ризики, пов'язані з неотриманням доходу, збільшенням витрат та ін.

На окрему увагу заслуговує класифікація за ступенем допустимості ризику (рівнем

втрат) [3-10; 16; 17]:

- мінімальні – ризики, за якими втрати невеликі – в межах від 0 до 25%;
- допустимі – ризики, максимальні втрати за якими оцінюються як середні – що не перевищують межі від 25 до 50%;
- критичні – ризики, які характеризуються високим рівнем втрат – у межах від 50 до 75%;
- катастрофічні – ризики, при яких імовірні втрати близькі до розміру власних засобів підприємства, що може призвести до банкрутства. Ризики знаходяться в межах від 75 до 100%.

За можливістю впливу на ризик існує декілька класифікацій ризиків:

- 1) за ступенем керованості [10]:
  - керовані (відкриті) – ризики, рівень яких піддається мінімізації на рівні підприємства;
  - умовно-нерегульовані – ризики, які можливо лише врахувати в підприємницькій діяльності;
  - некеровані (закриті) – форс-мажорні обставини, які неможливо передбачити і врахувати;
- 2) за наявністю аналогів рішень [3]:
  - ординарні – ризики, для мінімізації яких сформований комплекс контрзаходів на основі попереднього досвіду;
  - неординарні – ризики, з якими підприємство стикається вперше;
  - за можливістю страхування [3, 6-8, 10, 18, 19]:
    - ризики, які страхуються, – ризики, що піддаються кількісному визначенню та страхуванню;
    - ризики, які не страхують, – форс-мажорні ризики, рівень яких оцінити неможливо, або масові ризики, які не приймаються до страхування;
- 3) за ступенем свободи суб'єкта [3]:
  - добровільні – ризики підприємства, на які воно наражається з власної волі у процесі здійснення підприємницької діяльності;
  - недобровільні – ризики, що виникають незалежно від волі підприємницьких структур.

За можливістю оцінки ризиків необхідно виділити такі класифікації:

- 1) за можливістю передбачення і точністю оцінки [3, 4, 7-10]:
  - прогнозовані – ризики, які можна передбачити, виходячи з економічної теорії і господарської практики, і оцінити з великою точністю;
  - важко прогнозовані – ризики, за якими неможливо передбачити момент їх прояву і оцінити можна лише приблизно;
  - непрогнозовані – ризики, про які нічого не відомо, тому неможливо оцінити їх вплив і розмір;
- 2) за можливістю здійснення калькуляції [3, 4]:
  - ті, що можливо калькулювати – ризики, які можуть бути виражені у числовому значенні, які обробляються за допомогою статистичних методів та математичних моделей;
  - ті, що неможливо калькулювати – ризики, що виражаються за допомогою вербального опису чи оцінювального судження;
- 3) за ступенем обґрунтованості [3]:
  - обґрунтовані – поведінка, що базується на оцінці і врахуванні ризиків при прийнятті рішень і розробленні заходів із зниження можливих негативних наслідків;

– необґрунтовані – ризики, спрямовані на досягнення мети усупереч здоровому глузду і об'єктивним причинам.

Окремо слід виділити класифікації ризиків пов'язані з часовим фактором:

1) за ступенем урахування часового фактора [4]:

– безстрокові – ризики, що не мають часових обмежень;

– термінові – ризики, які можуть діяти обмежений час. Виділяють довгострокові та короткострокові;

2) за інтенсивністю прояву [4, 6]:

– динамічні – ризики, які змінюються з часом. Для будівельного підприємства можна навести приклад зростання ризику аварії на будівельному майданчику при збільшенні зносу будівельного обладнання;

– статичні – ризики, що не залежать від часу. Наприклад, ризик землетрусу.

Крім того, необхідно зазначити, що велика група ризиків пов'язана з купівельною спроможністю грошей. Сюди відносять [13, 20]:

– інфляційні ризики – ризики, які обумовлені знеціненням реальної купівельної спроможності грошей, при цьому підприємство зазнає реальних втрат;

– дефляційний ризик – ризик, пов'язаний тим, що при зростанні дефляції знижується рівень цін, як наслідок, знижуються доходи;

– валютні ризики – ризики, що обумовлені змінами валютних курсів, вони належать до спекулятивних ризиків, тому при втратах однією зі сторін у результаті зміни валютних курсів інша сторона, як правило, отримує додатковий прибуток і навпаки;

– ризик ліквідності – ризик, що належить до втрат при реалізації цінних паперів або інших товарів через зміну оцінки їх якості і споживацької вартості;

– відсотковий ризик – ризик, пов'язаний зі змінами банками ставки відсотків за користування кредитом.

Таким чином, проаналізувавши всі вищезазначені класифікації ризиків, можна зауважити, що кожна з них може бути використана для будівельного підприємства в тій чи іншій мірі. Але необхідно відмітити, жодна з них не бере до уваги ризики, спричинені особливостями процесу створення будівельного продукту, такими, як значна тривалість виробничого циклу, залежність від сезонності та природно-кліматичних умов, тимчасовий характер та неоднотипність будівельного виробництва та ін.

Оскільки в процесі своєї діяльності будівельне підприємство стикається з надзвичайно великою кількістю ризиків, що знову ж таки пояснюється особливостями його функціонування, ми вважаємо, що при створенні класифікації ризиків будівельного підприємства доцільним буде умовно розділити процес створення (виробництва) будівельної продукції на декілька стадій: I – стадія розроблення будівельної продукції (проектування); II – стадія безпосереднього виробництва (будівництва) та III – стадія реалізації будівельної продукції. Це дозволить систематизувати та більш детально розглянути ризики, що виникають у підприємства впродовж його тривалого виробничого циклу, і виділити ризики, характерні для кожної стадії.

За основу класифікації візьмемо універсальне розділення ризиків за місцем виникнення на зовнішні та внутрішні (рис. 1).

Розглянемо зовнішні ризики. Під природними ризиками пропонуємо розуміти ризики, що можуть бути спровоковані природними особливостями місцевості, в якій здійснюється процес створення продукції будівельного підприємства, такими, як сейсмічні умови,

Розділ 3 Економіка підприємства та організація виробництва

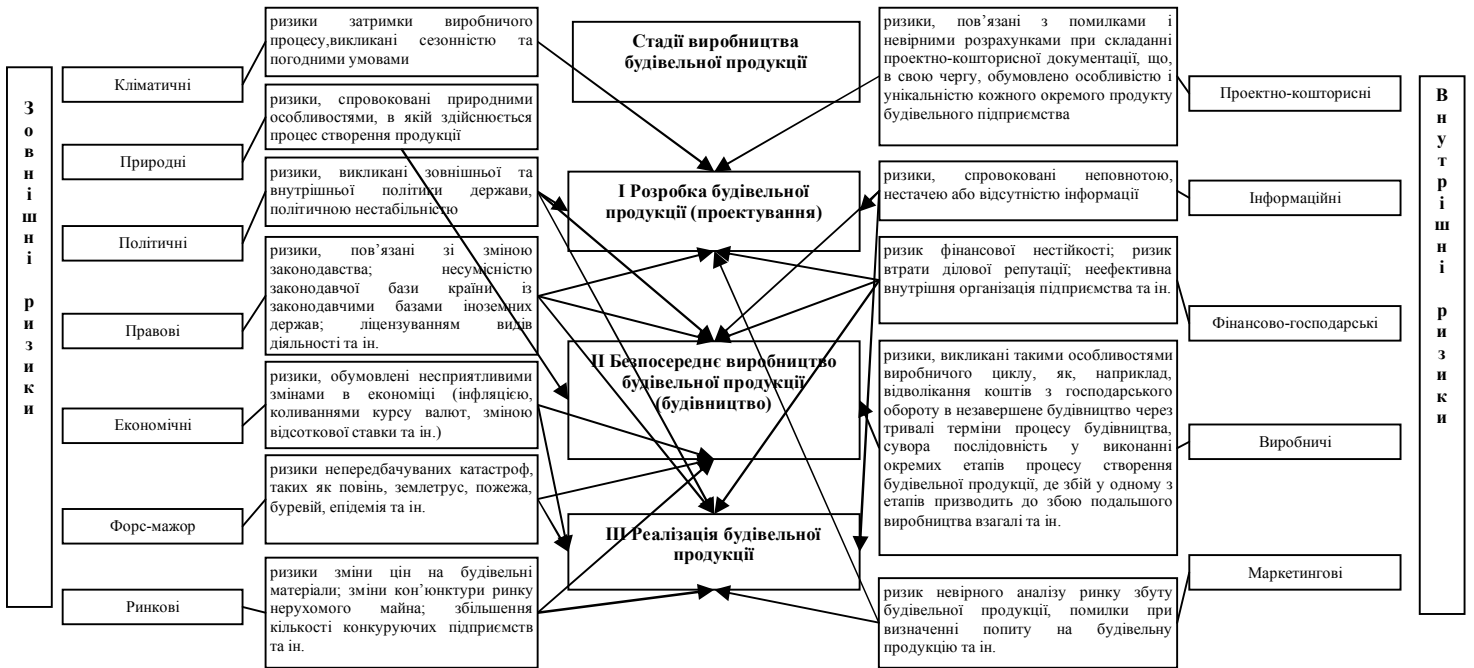

Рис. 1. Узагальнююча класифікація ризиків будівельного підприємства з урахуванням стадій виробництва будівельної продукції

рельєф місцевості, геологічна будова ґрунту, наявність ґрунтових вод, способів доставки на будівельний майданчик конструкцій та матеріалів. Природні ризики можуть виникати на стадії виробництва будівельної продукції (будівництва).

Форс-мажор, тобто ризики непередбачуваних катастроф, таких, як повінь, землетрус, пожежа, буревій, епідемія та ін., є характерними для другої та третьої стадій.

Під кліматичними ризиками доцільно розуміти ризики затримки виробничого процесу, викликані сезонністю та погодними умовами. Наприклад, рясні дощі і довгий зимовий сезон можуть призвести до призупинення чи відстрочення процесу виробництва. Кліматичні ризики можуть виникнути на стадії виробництва будівельної продукції (будівництва).

До економічних ризиків можна віднести ті, що обумовлені несприятливими змінами в економіці, такими, як інфляція, коливання курсу валют, зміни відсоткової ставки та ін. Даний вид ризиків є характерним для другої та третьої стадій виробництва будівельної продукції.

Ринкові ризики також характерні для другої та третьої стадій виробництва будівельної продукції. До таких ризиків можна віднести зміну цін на будівельні матеріали, зміну кон'юнктури ринку нерухомого майна, збільшення кількості конкуруючих підприємств та ін.

Окремо необхідно виділити ризики, які можуть виникати на кожній стадії виробництва будівельної продукції: політичні та правові.

Політичні – ризики, викликані зміною зовнішньої чи внутрішньої політики держави, політичною нестабільністю.

Правові – ті ризики, що пов'язані зі зміною господарського, податкового, адміністративного, земельного права; несумісність законодавчої бази країни із законодавчими базами іноземних держав; ліцензування видів діяльності та ін.

Розглянемо внутрішні ризики. Ризики, викликані такими особливостями виробничого циклу будівельного підприємства, як, наприклад, відволікання коштів з господарського обороту в незавершене будівництво через тривалі терміни процесу будівництва, сувору послідовність у виконанні окремих етапів процесу створення будівельної продукції, де збій в одному з етапів призводить до збою подальшого виробництва та інші. Ми пропонуємо для будівельного підприємства назвати такі ризики виробничими. Ці ризики будуть характерними лише для стадії безпосереднього виробництва будівельної продукції (будівництва).

Ризики, пов'язані з помилками і неправильними розрахунками при складанні проектно-кошторисної документації, що, в свою чергу, обумовлено особливістю та унікальністю кожного окремого продукту будівельного підприємства. Такі ризики пропонуємо називати проектно-кошторисними. Дані ризики можна виділити лише на стадії розроблення будівельної продукції (проекування).

Маркетингові ризики виникають при укладанні договорів та просуванні товару на ринок збуту. Прикладами таких ризиків може слугувати неправильний аналіз ринку збуту будівельної продукції, помилки при визначенні попиту на будівельну продукцію та ін. Цей вид ризиків є характерним для першої та третьої стадій.

Серед внутрішніх ризиків також є ті, що можуть виникнути на кожній стадії виробництва будівельної продукції. До них ми відносимо фінансово-господарські та інформаційні ризики.

Інформаційні – ті, що спровоковані неповнотою, нестачею, невчасністю або відсутністю інформації.

Прикладом фінансово-господарських ризиків може бути ризик фінансової

нестійкості компанії; ризик втрати ділової репутації; неефективна внутрішня організація підприємства.

Таким чином, розглянувши основні види ризиків, можна зробити висновок, що на найбільші ризики будівельне підприємство наражається на стадії виробництва будівельної продукції, а саме на такі види ризиків: природні, кліматичні, виробничі, економічні, форс-мажор, ринкові, політичні, правові, інформаційні, фінансово-господарські.

Стадія розроблення будівельної продукції характеризується такими ризиками: проектно-кошторисними, маркетинговими, політичними, правовими, інформаційними та фінансово-господарськими.

На етапі реалізації будівельної продукції підприємство схильне до таких ризиків: економічних, ринкових, маркетингових, політичних, правових, інформаційних та фінансово-господарських.

Таким чином, запропонована нами класифікація ризиків враховує основні особливості процесу створення будівельної продукції. Тепер доцільним буде визначити ті фактори, які впливають на ризики будівельного підприємства.

Фактор (від лат. factor – той, що робить, творець чогось) – це рушійна сила; причина якого-небудь процесу, що обумовлює чи визначає його характер [21].

З нашої точки зору, необхідно розділити фактори ризику за місцем виникнення на зовнішні та внутрішні. Ми вважаємо, що дана класифікаційна ознака є найбільш вдалою, оскільки ми групуємо фактори ризику на ті, на які ми зможемо впливати, і ті, на які – ні. Зовнішні фактори підприємство може враховувати, а управляти може тільки внутрішніми.

На рис. 2 запропонована класифікація факторів ризиків будівельного підприємства у загальному вигляді, яка, на нашу думку, охоплює основні, представлені нами на рис. 1, ризики.

До зовнішніх факторів ми віднесли: кліматичні, природні, юридичні, економічні, ринкові та фактори форс-мажору. Під кліматичними факторами ризиків ми розуміємо ті фактори, які пов'язані з непередбачуваними погодними умовами.

Природні фактори – ті, що пов'язані з особливостями місцевості, в якій здійснюється процес створення продукції.

Фактори форс-мажору – з непередбачуваними обставинами; катастрофами. Юридичні фактори охоплюють правову сферу, яка впливає на діяльність будівельного підприємства. Економічні охоплюють специфіку економічної системи, в якій функціонує будівельне підприємство. Ринкові – специфіку будівельного ринку.

До внутрішніх факторів ризиків будівельного підприємства ми відносимо: технологічні, технічні, інформаційні, фінансово-економічні, людські.

Технологічні фактори ризику – ті фактори, які пов'язані з технологічним процесом будівельного підприємства.

Технічні – ті, що пов'язані з технічним оснащенням будівельного підприємства. Інформаційні – з неповнотою, нестачею, невчасністю та відсутністю інформації. Фінансово-економічні фактори охоплюють фінансово-економічну діяльність будівельного підприємства. Людські фактори – особливості людського впливу на діяльність будівельного підприємства.

Враховувати всі ризикові фактори майже неможливо. Тому слід виділяти основні фактори за результатами впливу. Тут необхідно з'ясувати, який вплив ризикової події на результат і яка ймовірність її настання.

Тільки так, на нашу думку, може бути створено надійне підґрунтя для ефективного використання відповідних методів і прийомів управління в системі управління ризиками будівельного підприємства.

Рис. 2. Класифікація факторів ризиків будівельного підприємства

Висновки. Ідентифікація ймовірних ризиків і факторів, що впливають на їх рівень, є важливим питанням при дослідженні проблеми управління ризиками. І лише за умови їх чіткої систематизації (класифікації) може бути обраний обґрунтований напрям мінімізації чи оптимізації того чи іншого ризику. Тож можна стверджувати, що класифікація ризиків є не лише необхідною умовою при аналізі та ідентифікації ризиків, а й невід’ємним елементом системи управління ризиками будівельного підприємства.

1. Івченко І. Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій: навчальний посібник / І. Ю. Івченко. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 344 с.
2. Управление предпринимательскими рисками: монографія / [Е. В. Иода, Ю. В. Иода, Л. Л. Мешкова, Е. Н. Болотина]; [2-е изд., исправ. и перераб.]. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2002. – 214 с.
3. Малашихина Н. Н. Риск-менеджмент: учеб. пособие / Н. Н. Малашихина, О. С. Белокрылова. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 320 с.

4. Чернова Г. В. Управление рисками : учеб. пособие / Г. В. Чернова, А. А. Кудрявцева. – М. : Проспект, 2008. – 160 с.
5. Тэмпан Л. Н. Риски в экономике : [учеб.пособие для вузов] / Л. Н. Тэмпан ; под ред. проф. В. А. Швандара. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 380 с.
6. Управление строительными инвестиционными проектами : учеб. пособие ; [под общ. ред. В. М. Васильева, Ю. П. Панибратова; Гос.ком. РФ по высш. образов, Ассоц. строит. вузов, СПб. гос.архит.-строит.ун-т]. – М. : Изд-во АСВ; Гос.архит.-строит.ун-т, 1997. – 307 с.
7. Фадеев С. Не рисковать многим ради малого / С. Фадеев // РИСК: аналитический журнал. – 2003. – № 1. – С. 59–64.
8. Чернов В. Б. Анализ риска комплексного инвестиционного проекта / В. Б. Чернов // Управление риском. – 2003. – № 3. – С. 50–64.
9. Замчалова С. С. Управление рисками при реализации инвестиционных проектов : автореф.дис. на соиск. учен. степ. к.э.н. : спец. 08.00.05 / С. С. Замчалова. – Воронеж, 2003. – 20 с.
10. Боровкова В. А. Управление рисками в торговле / В. А. Боровкова. – СПб. : Питер, 2004. – 288 с.
11. Курс предпринимательства ; [под ред. проф. В. Я. Горфинкеля, проф. В. А. Швандара]. – М. : Финансы, Издательское объединение «ЮНИТИ», 1997. – С. 296–309.
12. Хохлов Н. В. Управление рисками / Н. В. Хохлов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 239 с.
13. Гранатуров В. М. Аналіз підприємницьких ризиків: проблеми визначення, класифікації та кількісної оцінки : монографія / В. М. Гранатуров, І. Б. Литовченко, С. К. Харічков ; за наук. ред. В. М. Гранатунова. – Одеса : ІПРЕЕД, 2003. – 175 с.
14. Качалов Р. Парадокс риска / Р. Качалов // Управление риском. – 1998. – № 2. – С.50–55.
15. Балабанов И. Т. Риск-менеджмент / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 192 с.
16. Скамай Л. Системность на поле неопределенности / Л. Скамай // РИСК: аналитический журнал. – 1999. – № 2–3. – С. 65.
17. Скамай Л. Финансовые риски / Л. Скамай // РИСК: аналитический журнал. – 2000. – № 1–2. – С. 43–44.
18. Базилевич В. Д. Страхова справа / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич ; [4-те вид.,перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2005. – 351 с.
19. Залетов О. М. Страхування UA : навчальний посібник / О. М. Залетов ; за редакцією д.е.н. О. О. Слюсаренко. – К. : Міжнародна агенція «BeeZone», 2003. – 320 с.
20. Шапкин А. С. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / А. С. Шапкин ; [2-е изд.] – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2003. – 544 с.
21. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Русский язык, 1978. – 846 с.

Отримано 21.06.2011 р.

Н. И. Верховлядова, М. А. Турко

Классификация рисков и факторов рисков строительного предприятия как необходимое условие их анализа и идентификации

Проанализированы разные подходы к классификациям рисков предприятия; предложена классификация рисков строительного предприятия, которая учитывает особенности процесса создания строительной продукции, и классификация факторов, которые влияют на риски строительного предприятия.

Ключевые слова: классификация, риск, факторы рисков, строительное предприятие.

N. I. Verkhoglyadova, M. A. Turko

The classification of risks and risk factors of the building enterprise as a necessary condition for analysis and identification of risks

Approaches to the classifications of enterprise's risks are analyzed; the classification of risks of the building enterprise, which takes into account the particularity of building product creating process and the classification of risk factors that influence the risks of the building enterprise are proposed.

Keywords: classification, risk, risk factors, a building enterprise.